

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2023. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.4.2>

УДК 338.22.021.1]:330.341.1(477)

*I. В. Одотюк,
д. е. н., старший науковий співробітник,
головний науковий співробітник відділу економічної теорії,
ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», м.Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7125-4628>*

ІННОВАЦІЇ У ПІСЛЯВОЄННІЙ РЕКОНСТРУКЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ¹

*I. Odotiuk,
Doctor of Economic Sciences, Senior Research Officer, Chief Researcher of the
Department of Economic Theory, State Organization Institute of the Economy and
Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv*

INNOVATIONS IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF THE ECONOMY OF UKRAINE

В статті сформульовано та надано характеристику факторам, які визначатимуть до кінця 2023 року перспективи локалізації вітчизняного інноваційного розвитку, а також можливості і спроможності української сфери інновацій у справі повоєнного відновлення економіки України. Обґрунтовано, що невизначеність перспективи завершення воєнних дій, рецесія економік країн-лідерів ЄС та США в 2023-2024рр., конфронтація

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання НДР (№ ДР 0120U105800).

КНР і НАТО, другорядна роль національної економіки в питанні євроінтеграції України – це ті чинники, котрі визначатимуть успішність вирішення завдання щодо локалізації інноваційного розвитку вітчизняної економіки в період післявоєнної реконструкції. Встановлено, що станом на початок другого кварталу 2023 року спроможності української сфери інновацій у справі повоєнного відновлення національної економіки визначаються дією таких факторів як деєтатизація, збереження негативної динаміки відтворення кадрів, інертність існуючої державної системи управління інноваціями. Обґрунтовано, що базовою характеристикою наявних станом на квітень 2023 року умов відтворення українських інновацій постає не стільки невизначеність, зумовлена фізичними руйнуваннями та неоднозначністю перспективи щодо їх припинення, скільки стійкий тренд до неухильного відтворення інновацій у звуженому форматі, що сформувало загрозу трансформації вітчизняної сфери інновацій виключно у формальний атрибут національної економіки.

The article formulates and characterizes the factors that will determine, until the end of 2023, the prospects for the localization of domestic innovation development, as well as the opportunities and possibilities of the Ukrainian innovation sphere in the post-war recovery of the Ukrainian economy. It is substantiated that the uncertainty of the prospects for the end of hostilities, the recession of the economies of the leading countries of the EU and the USA in 2023-2024, the confrontation between China and NATO, the secondary role of the national economy in the issue of European integration of Ukraine are the factors that will determine the success of solving the task of localizing innovative development of the domestic economy in the period of post-war reconstruction. It has been established that, as of the beginning of the second quarter of 2023, the possibilities of the Ukrainian innovation sphere in the post-war renewal of the national economy are determined by the action of such factors as destatization, the persistence of the negative dynamics of personnel reproduction, and the inertia of the existing state innovation management system. It has been established that the scale and intensity of the influence of the globalization process, which the national sphere of innovation experienced in the previous historical period, gives grounds to characterize the quality of the latter as one that did not contribute to increasing

the efficiency of recreating the innovation cycle in Ukraine, one hundred negatively characterizes the possibilities of domestic innovations in solving the economic contradictions of globalization and localization. It is substantiated that the priority of regulation of Ukrainian innovations, both at the previous stage of exacerbation of the contradictions of globalization, and at the current stage of their solution through large-scale military operations on the territory of Ukraine, has not received the main place in the structure of levers of state influence on stimulating the growth of the national economy, and therefore real opportunities Ukrainian sphere of innovation in the post-war resumption of the national economy are extremely limited. It is certain that the feature of neglecting the sphere of innovation inherent in domestic management practice is the fact that the creative potential of the latter was not used by the state either as an object of aspiration at the national level of its own financial resource, or as a tool for creating added value by providing private capital with transparent rules for its participation in the creation and commercialization of promising scientific and technical developments. It is proved that the aggravation of the economic contradictions of globalization, the solution of which has acquired the form of a large-scale war on the territory of Ukraine, has become the basic external factor in asserting a challenge to the state - the loss of economic competitiveness, and the absence of prompt and effective counteraction to it will create an insurmountable threat to the existence of even non-domestic spheres of science and innovation, and the existing system of statehood as a whole.

Ключові слова: *інновації, глобалізація, локалізація, можливості, державна політика, економіка, спроможності.*

Key words: *innovations, globalization, localization, opportunities, state policy, economy, capabilities.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема інноваційного зростання національної економіки була і, на жаль, залишилася на теренах України не розв'язаною. В сучасних умовах, коли країна опинялася в одному зі світових епіцентрів вирішення економічних

суперечностей глобалізації та локалізації, питання інноваційного розвитку швидко зникає з актуального порядку денного. Сформований кон'юнктурою дня сьогоднішнього фокус навколо цифровізації зробив останню мейнстрімом, долучитись до участі в якому постало новим завданням для більшості акторів і не завжди тих, діяльність яких дотична до даного процесу. Втім подібна гонитва за чільне місце у провладному порядку денному загрожує не лише проривом в діджиталізації окремих державних послуг, але також і втратою національного інноваційного потенціалу, ефективному використанню якого і мала бути покликана реалізація процесу цифровізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Відзначений вище тренд не може не супроводжуватись відповідною тенденцією і в галузі публікаційної активності з питань наукового пошуку шляхів розв'язання інноваційної проблематики. Втім, якщо у площині наукових публікацій ще з'являються дослідження, автори яких не лише виявляють взаємозалежності між домінуючими станом на сьогодні економічними наслідками всередині країни та зовнішніми процесами, але також і обґрунтовано доводять необхідність суттєвого коригування проваджуваної державою політики, зокрема в сфері інновацій, то в площині профільної системи управління цікавість до практичного удосконалення інноваційної політики вичерпується здійсненням заходів здебільшого інституційного впливу, котрі, коригуючи форму проваджуваного процесу, при цьому сутність останнього де-факто не змінюють [1 с.554-571]. Практичним тому підтвердженням є відсутність у Національному плані повоєнного відновлення економіки України покрокового сценарію перетворення сфери технологічних інновацій в дієвий фактор післявоєнної реконструкції національної економіки [2]. Йдеться про дієвий фактор саме як про систему організації інноваційного циклу на національному рівні, а не як про атрибут з кількома формальними показниками для зовнішнього оцінювання

Формулювання цілей статті. Метою статті є визначення факторів, які в реаліях загострення суперечностей глобалізації формують перспективу локалізації вітчизняного інноваційного розвитку в період післявоєнної реконструкції, а також можливості і спроможності української сфери інновацій у справі повоєнного відновлення національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Домінування упродовж лютого 2022-квітня 2023рр. низки таких факторів як, по-перше, масштаб вже отриманих Україною руйнівних наслідків війни, по-друге, високий ступінь невизначеності щодо подальшої тривалості війни та потенційного обсягу нових руйнувань на території України, по-третє, пролонгація стану неготовності профільної управлінської владної вертикалі до побудови якісно нової системи організації інноваційного розвитку національної економіки в умовах її відкритості до впливу глобалізації та суттєвого скорочення внутрішнього інноваційного ресурсу, робить відповідь на питання щодо успішності перспективи локалізації вітчизняного інноваційного розвитку в період післявоєнної реконструкції України вкрай невизначеною.

Факторами, які станом на початок другого кварталу 2023 року визначають перспективу локалізації вітчизняного інноваційного розвитку в період повоєнного відновлення, є:

- *фактор невизначеності строків завершення широкомасштабних воєнних дій на території України.* Так, президент України В.Зеленський, звернувшись під час саміту G7 у 2022 році до лідерів Великої Британії, Канади, Франції, Німеччини, Італії, Японії та США, у своєму відео зверненні висловив побажання щоб повномасштабна війна з РФ завершилась до кінця 2022 року – до настання зими [3]. Втім, вже на другий день саміту G7 президент Франції Е.Макрон наголосив, що того факту, що війна закінчиться в найближчі тижні чи місяці, з-поміж лідерів-держав G7 не очікує ніхто, що свідчить про те, що сформований у 2022 році ступінь невизначеності продовжує залишатися високим і в 2023 році [4];

- *фактор входження у 2023 році економік США та ЄС в рецесію* і як наслідок формування ризику зменшення обсягу майбутньої фінансової підтримки України з боку її головних країн-партнерів. Безпрецедентне за останній період зростання рівня інфляції у 2022 році як в США, так і в країнах, котрі є економічними лідерами ЄС, погіршення прогнозу ВВП США і ЄС на 2023 та 2024 роки – напередодні саміту G7 МВФ прогностичні оцінки щодо темпів зростання ВВП США було зменшено на 2022р. з 3,7% до 2,9%, 2023р. – з 2,3% до 1,7%, а темп зростання ВВП США в 2024р. оцінено на рівні 0,8%. – слугують чинниками суттєвого зниження у найближчий короткостроковий період рівня економічного благополуччя в США та ЄС, що негативним чином характеризує перспективу реалізації сьогоденних очікувань України щодо зовнішньої фінансової підтримки під час післявоєнної реконструкції та суттєво зменшує імовірність отримання Україною фінансової допомоги в обсязі і в строки, визначені у 2022-2023рр. [5, 6];

- *фактор загострення відносин блока держав НАТО з КНР*. Так, на саміті країн-членів НАТО 29 червня 2022 року очільник північно-атлантичного блоку наголосив, що КНР не поділяє західноєвропейських цінностей і цим самим суттєво підриває основи міжнародної безпеки, зокрема економічної. Зберігання високої імовірності перенесення способу вирішення проблеми автономії Тайваня у площину воєнного конфлікту з КНР та участь в останньому США постає фактором, який суттєвим чином нівелює рівень позитивних очікувань України щодо швидкого відновлення національної економіки у післявоєнний період;

- *фактор відведення економіці України другорядної ролі у питанні євроінтеграції*. Попри те, що прийняття Європейським парламентом резолюції на підтримку України як кандидата в ЄС та присвоєння 23 червня 2022р. Радою ЄС їй відповідного статусу без сумніву є позитивним проміжним кроком на шляху реалізації Україною європейського вектора інтеграції, робити висновки про такого ж гатунку наслідки для національної

економіки досить завчасно. Підтвердженням тому є не лише висунення Україні семи вимог, котрі належало виконати до кінця 2022 року, зокрема – *реформа Конституційного суду, продовження судової реформи, боротьба з корупцією та призначення керівника САП, боротьба з відмиванням коштів, виконання антиолігархічного закону, узгодження аудіовізуального законодавства з європейським, зміна законодавства про нацменшини*, і навіть не той факт, що власну оцінку про стан виконання Україною вказаних вимог ЄС надасть лише в кінці 2023 року. Головною причиною для стриманих позитивних оцінок факту набуття Україною статусу кандидата на вступ до ЄС є відсутність з-поміж висунутих ЄС вимог жодної вимоги, котра стосувалася б розвитку Україною її економічної складової [7].

Результати дослідження можливостей вітчизняних інновацій у розв’язанні економічних суперечностей глобалізації та локалізації доводять, що пріоритет регулювання розвитку українських інновацій, як на попередньому етапі загострення суперечностей глобалізації, так і на нинішньому етапі їх розв’язання шляхом широкомасштабних воєнних дій на території України, в структурі важелів державного впливу на стимулювання зростання національної економіки чільного місця не отримав. Притаманною вітчизняній управлінській практиці особливістю нехтування сферою інновацій, на нашу думку, є той факт, що креативний потенціал останньої не був використаний державою ані як об’єкт спрямування достатнього власного фінансового ресурсу, ані як інструмент масштабного створення доданої вартості шляхом забезпечення приватному капіталу прозорих правил його участі у створенні та комерціалізації перспективних науково-технічних розробок.

Станом на початок другого кварталу 2023 року можливості національної сфери інновацій у справі повоєнного відновлення визначаються дією таких факторів:

- 1) *Відсутність в Національному плані відновлення України акценту на дієвому механізмі формування інноваційної моделі розвитку української*

економіки. Досягнутий в результаті співпраці з країнами-партнерами рівень формалізації участі останніх у відновленні економіки України у післявоєнний період свідчить про поступову вибудову механізму взаємодії, при якому не лише економічна життєздатність, але власне і наявність національних інновацій перебувають у прямій залежності від обсягу та інтенсивності фінансового сприяння країн-партнерів України її повоєнному відновленню. Водночас зафіксовані в спільно прийнятій декларації на Конференції в Лугано (5 липня 2022, Швейцарія) сім принципів відновлення України – *партнерство; спрямованість на реформи; прозорість, підзвітність, верховенство права; демократична участь; залучення багатьох стейкхолдерів; гендерна рівність та інклюзія; стійкий розвиток* [8] – не передбачають акцентованого сприяння Україні у відбудові здатного до відтворення національного інноваційного процесу, а також в отриманні Україною доступу до нових технологій країн-партнерів. Зміщення акценту в питанні втілення Національного плану відновлення України в бік вирішальної ролі іноземного капіталу має не лише позитивні перспективи, але і загрозливі виклики, оскільки обсяг вже наданої фінансової допомоги Україні, а також той обсяг, що задекларований для надання в 2023 році є, з одного боку, свідченням беззаперечної підтримки України у питанні її відновлення, однак, з іншого боку, отриманий Україною значний обсяг фінансової допомоги є ознакою інтенсивного накопичення зовнішніх боргових зобов'язань, а відтак де-факто має місце процес підпорядкування змісту та перспектив реалізації стратегічних цілей національного розвитку поточній кон'юктурі інтересів головних акторів геополітики;

2) *окреслення країнами НАТО перспективи перенесення активної фази війни на території України на весну 2023 року.* Оприлюднена у третій декаді серпня 2022 року ініціатива Адміністрації президента США щодо створення та призначення керівника місії з підтримки України [9], яка аналогічна тій, котра свого часу мала місце у випадку Ірану та Афганістану, свідчить як про перспективу отримання Україною довгострокового цільового фінансування її

військових потреб та можливість здійснення з боку США нагородження військовослужбовців, так і про загрозу набуття широкомасштабними воєнними діями на території України довгострокового характеру, що суттєво підвищує імовірність відтермінування реалізації Україною і її партнерами етапу активного повоєнного відновлення української економіки. Окреслена блоком країн НАТО у третьому кварталі 2022 року перспектива відтермінування активної фази реалізації воєнних дій з метою визволення України на другий квартал 2023 року [10] мала безпосереднім наслідком не стільки замороження питання вирішення економічних суперечностей глобалізації на території України упродовж 4 кв.2022 – 1 кв.2023рр, скільки подальше відтворення економічного спаду, що призводить до невпинної втрати вітчизняного інноваційного потенціалу, а відтак і до зменшення його ролі у повоєнному відновленні національної економіки;

3) *звуження вхідного ресурсу розвитку національних інновацій.* Представлений 01.04.2023 року прогноз МВФ [11] щодо відновлення ВВП України за підсумком 2023 року на рівні 1% після спаду у 2022 році на 29,2%, уповільнення інфляції до рівня 20% у 2023 році після 26,6% у 2022 році, скорочення реальної зарплати у 2023 році на 2% після 21,1% у 2022 році, відтворення безробіття на рівні 20,9% у 2023 році після 24,5% у 2022 році, а також прогноз НБУ щодо завершення спадної динаміки ВВП України у 1 кв. 2023 року на рівні 19%, *по-перше*, характеризують радше не базовий, а оптимістичний сценарій розвитку національної економіки на завершальні три квартали 2023р.; *по-друге*, подібна прогнозна динаміка економічного розвитку України у 2022-2023рр. сформувала і значним чином вже реалізувала загрозу стрімкого звуження внутрішнього ринку товарів та послуг, скорочення рівня платоспроможності українців та різке зменшення купівельної спроможності споживачів, що негативним чином позначиться як на результативності сфери науки та інновацій, так і на динаміці зайнятості у галузі наукових досліджень та розробок. В умовах домінування подібного ґатунку прогнозних оцінок важливим викликом для країни залишається

міжвідомча неузгодженість здійснюваної владою економічної політики, адже крок, до якого у третій декаді липня 2022 року напередодні реалізації зернової угоди в інтересах експортерів вдався НБУ, а саме – одномоментне зниження офіційного курсу гривні по відношенню до долара США відразу на 25% [12], *по-перше*, автоматично зменшив обсяг реального доходу та рівень купівельної спроможності абсолютної більшості працюючих легально українців, а також до прошарку українських громадян, які живуть за межею бідності, перевів більшість непрацюючих пенсіонерів України, *по-друге*, надав чіткий імпульс приватному бізнесу до підвищення ними цін на товари і послуги, що відразу ж і відбулося, зокрема в сфері послуг мобільного зв'язку – в першій половині серпня 2022 року мобільні оператори підвищили ціни на свої послуги відразу на 25%, а також в сфері роздрібної торгівлі світлими нафтопродуктами – ВРУ 30.08.2022р. погодила ініціативу уряду та прийняла у першому читанні законопроект №7668-д щодо повернення акцизу на продаж бензину, дизелю, газу та альтернативних видів палива [13]; *по-третє*, в умовах суттєвої залежності України від імпорту подібним коригуванням валютного курсу НБУ стимулював зростання цін на імпортні товари, що безумовно матиме наслідком суттєве уповільнення і без того вкрай слабкої динаміки технічного оновлення виробничої бази суб'єктів господарювання, котрі в умовах війни зберігають економічну активність. Подальшому звуженню ринку також сприятиме висока імовірність реалізації у 2023 році перспективи незворотної втрати країною частини енергогенеруючих потужностей одночасно з масштабною техногенною катастрофою. Реалістичною залишається загроза радіаційного забруднення значної частини території України чи то внаслідок аварії на ЗАЕС, чи то внаслідок здійснення тактичного ядерного удару по території України, що у випадку будь-якого з двох сценаріїв призведе до визнання непридатною для проживання значної площі території України внаслідок встановлення зони відчуження, а також до значних втрат серед постійного населення внаслідок радіаційного отруєння, захворювань і підвищення рівня смертності. У цьому

зв'язку виголошена Європейською Комісією 30 серпня 2022 року заява про те, що ЄС з метою захисту українців від впливу високого рівня радіації надасть Україні з власних стратегічних резервів п'ять мільйонів пігулок йодиду калію, і разом з внеском Австралії загальна кількість наданих Україні таких пігулок сягне 5,5 млн. штук [14], лише актуалізує негативний сценарій розвитку подій у травні-грудні 2023р., який може мати наслідком черговий сплеск де-факто вже неконтрольованої і незворотної еміграції населення з України, а разом з ним і втрату вкрай важливого для повоєнного відновлення країни кадрового ресурсу;

4) *погіршення регіонального потенціалу економічної конкурентоспроможності.* Поряд з продовженням на території України активної фази воєнного етапу розв'язання економічних суперечностей глобалізації паралельно відбувається інтенсифікація процесу економічної регіоналізації в рамках BRICS. Подані Аргентиною та Іраном у другій половині липня 2022 року заявки на вступ до BRICS, а також здійснені Саудівською Аравією, Туреччиною та Єгиптом оголошення власних намірів вступити до складу Організації свідчать як про прагнення реалізації торгового шляху «Північ-Південь» і налагодження прямих торгових зв'язків між учасниками BRICS та країнами Близького Сходу в обхід транспортних сполучень, які контролюються ЄС і США, так і про загрозу формування певної ізоляції України по відношенню до країн-членів Організації. Підтвердженням тому стали факти ухилення МЗС КНР від прямої відповіді на проголошену в серпні 2022р. (згодом і в лютому 2023р.) пропозицію президента України щодо проведення двосторонніх переговорів з лідером Китаю Сі Цзіньпіном [15]. Натомість виголошена МЗС КНР позиція про те, що «Китай підтримує тісні зв'язки з Україною та іншими сторонами «української кризи» може свідчити про початок у двосторонніх відносинах кризи, яка неминуче негативно позначиться на двосторонніх торгово-економічних відносинах, що відповідним чином вплине на перспективу

відновлення на довоєнному рівні як економічної конкурентоспроможності України, так і науково-технічної співпраці України з Китаєм;

5) *в структурі важелів державного впливу на зростання національної економіки пріоритет регулювання розвитку вітчизняних інновацій чільного місця не отримав.* Спричинений військовими діями на території України етап адаптації національної економіки до воєнних умов ознаменував завершення періоду трансформації пріоритетного статусу інноваційної галузі в розвитку вітчизняної економіки. Визначені президентом і урядом пріоритети державного бюджету на 2023 рік, з-поміж яких пріоритетом номер один встановлено фінансування обсягом понад 1 трильйон гривень сектора безпеки та оборони [16], постають свідченням не лише усвідомлення державою виключної ролі військово-безпекового блоку у її політичному відтворенні, але також і свідченням відсутності твердих переконань щодо спроможності вітчизняної сфери науки та інновацій відігравати ключову роль у повоєнному відновленні країни. Виконання урядом в рамках держбюджету 2023 року завдання щодо реалізації програми скорочення у 2023 році витрат на держпідприємства постає ознакою як зменшення з боку держави попиту на послуги державного сектора, зокрема і в галузі науки та інновацій, так і цілком однозначним сигналом приватному бізнесу щодо ефективності майбутніх кроків останнього у напрямі збереження чи підвищення обсягу співпраці у рамках державно-приватного партнерства. Такого гатунку економічне послання, котре в рамках підготовки ще проекту держбюджету на 2023 рік було зроблено представникам державного і приватного секторів, негативним чином вплинуло наприкінці року минулого і впливатиме у році нинішньому на динаміку процесів зайнятості та залучення приватного капіталу у проекти відновлення зруйнованої інфраструктури. Формуванню пріоритетної ролі інновацій в структурі важелів державного стимулювання зростання національної економіки не сприятиме у 2023 році і зовнішній чинник. Реалії економік країн-членів ЄС у другій половині 2022 року (до прикладу в Німеччині індекс цін в

промисловості за підсумком восьми місяців 2022 року склав 45%, загроза банкрутства серед суб'єктів господарювання постала реальністю для кожного п'ятого), а також реальність перспективи їх входження у році 2023 в економічну рецесію (на рахунок прогнозу щодо економіки Німеччини позиція німецьких експертів є одностайною) постануть чинниками, котрі формуватимуть тенденції і до зменшення обсягу торговельних відносин ЄС з Україною, і до скорочення обсягу фінансової допомоги Україні. Вагомим фактором, котрий опосередковано також впливатиме на відносну стійкість фінансової системи України, а відповідно і на фінансову дисципліну бюджетного фінансування видатків на потреби державного сектора у 2023 році, імовірно постане подальший розвиток тенденції зміни очільників та складу урядів, котра почалася у другій половині 2022 року і вже прокотилася Великою Британією, Болгарією, Естонією, Італією, Фінляндією та вочевидь, що свого завершення ще не отримала. Таким чином, в умовах реалізації Україною невідворотного курсу на скорочення бюджетних видатків на держсектор та втілення перспективи зменшення цільової фінансової підтримки України з боку ЄС та США розрахунок на збереження потенціалу інноваційної сфери у повоєнному відновленні національної економіки лише за рахунок грантового фінансування країнами ЄС окремих представників вітчизняної наукової галузі видається доволі оптимістичним.

На етапі воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації та локалізації, коли, з одного боку, йдеться про якісну складову національного потенціалу для повоєнного відновлення, а, з іншого боку, необхідність дотримання нагального пріоритету фінансування військових витрат суттєво обмежує можливості збереження інноваційного потенціалу, базовою характеристикою домінуючих умов відтворення інновацій постає не стільки невизначеність, зумовлена фізичними руйнуваннями і неоднозначністю перспективи щодо їх припинення, скільки стійкий тренд спочатку до неухильного відтворення інновацій у звуженому форматі, а згодом і до остаточної трансформації національної сфери інновацій

виключно у формальний атрибут економіки, що функціонує в період дії воєнного стану. Тож, на початок другого кварталу 2023 року спроможності української сфери інновацій у справі повоєнного відновлення національної економіки визначаються трьома факторами:

1. *Інертність існуючої системи державного управління інноваціями.*

Етапи формування економічних суперечностей глобального розвитку, їх загострення, а згодом і розв'язання шляхом глобального воєнного конфлікту мають для країн-учасниць такого конфлікту не однакову природу наслідків. Тож, якщо для групи опосередкованих учасників наслідки обмежуються тягарем спрямованої назовні політичної та фінансової підтримки, а також частковою втратою темпів розвитку національної економіки, то для країни, на території якої воєнні дії безпосередньо мають місце, наслідки розв'язання економічних суперечностей глобального розвитку обертаються втратою перспектив її подальшого розвитку. Так у площині вирішення проблеми стимулювання інноваційного розвитку вітчизняної економіки війна, на перший погляд, коректив не внесла – дискусії інноваційних проблем і надалі залишались актуальним для наукової громадськості, індиферентність до їх розв'язання з боку ж влади залишилась на довоєнному рівні. Водночас важливе для країни зрушення все ж відбулося і полягає воно у тому, що відмова від централізованого сприяння розвитку інноваційного потенціалу в умовах війни стала безапеляційною. Безумовний пріоритет виконання державою військових завдань і досягнення поставлених воєнних цілей створює для держапарату передумови для применшення значення сфери науки і інновацій для майбутнього країни. Як наслідок, умовою відтворення інновацій на етапі воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації постає збереження тенденції до відсутності з боку влади запиту на вітчизняні інновації, що призводить до того, що інновації в промисловості зникають як явище, а кваліфікований кадровий ресурс конкурентною перевагою економіки країни залишається виключно на сторінках міжнародних звітів, написаних за інерцією оцінок, наданих у випадку

України здебільшого в епоху початку 90-х років минулого століття. Нагальною умовою відтворення інновацій на етапі воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації виступає спроможність дотримання державою фінансової дисципліни на рахунок виконання задекларованих соціальних зобов'язань. Наразі вказана спроможність України цілковито визначається прихильністю країн-партнерів України, адже в реаліях 2022 року, коли оборонний бюджет держави становив понад 60% видатків держбюджету, західна фінансова підтримка йшла на соціальні потреби. Затримки ж з виділенням Україні фінансової допомоги можуть призвести до неприємних наслідків для фінансової системи, головним з яких є негативний сценарій, при якому, за словами прем'єр-міністра, Україна вже не змогла б платити ані зарплати, ані пенсії [17]. Втілення в життя окремих складових зазначеного негативного сценарію фінансування державою у 2023 році заробітних плат працівникам держсектору лише прискорить негативні тенденції функціонування галузі науки та інновацій в Україні. Збереження загрози стабільному функціонуванню фінансової системи країни у 2023 році негативним чином характеризуватиме результативність відтворення інновацій на етапі воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації також і у зв'язку з тим, що прийняття державного бюджету на 2023 рік з дефіцитом в обсязі 110% його дохідної частини [18] означає не лише покриття дефіциту за рахунок макрофінансової допомоги міжнародних партнерів та продажу військових облігацій, але і свідомо проваджувану урядом фінансово-економічну політику щодо подальшого скорочення внутрішнього ринку, наслідками чого стануть процеси зниження економічної активності, подальшого підвищення рівня безробіття, скорочення кількості постійного населення, еміграції активної частини працездатного населення. Підвищення ролі вказаних факторів в економічному житті країни у 2023 році суттєво зменшуватиме ресурс відтворення вітчизняної сфери науки та інновацій. Масштаб сьогоденних соціально-економічних та фінансових наслідків руху економічних суперечностей глобалізації та локалізації, як то

спад національної економіки та тимчасова втрата Україною частини територій і населення, зростання інфляції, скорочення темпів економічного розвитку та перспектива деіндустріалізації країн-лідерів ЄС, формує необхідність здійснення Україною більш виваженого погляду у майбутнє, адже, з огляду на перспективу, невід'ємною умовою відтворення інновацій на етапі воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації має стати цілеспрямована робота уряду щодо пропагування стратегічної ролі і місця України щодо розвитку геополітичних процесів як у власному регіоні, так і в світі. В іншому випадку, прецедент «зернової угоди», дію якої всупереч інтересам України вже двічі було, хоча і не надовго, заблоковано (*жовтень 2022р., квітень 2023р.*), постає реальною перспективою для України щодо її участі в процесах, дозвіл на початок чи завершення яких знаходиться в арсеналі можливостей інших національних акторів;

2. *Деетатизація сфери інноваційної діяльності.* Використовуваний діючою системою управління інноваційним розвитком національної економіки тренд на деетатизацію був індукований відкритістю останньої до впливу глобалізації, водночас жодних ознак трансформації такого впливу з метою його адаптації до внутрішніх економічних умов виявлено не було, що свідчить про повну відсутність захисту наявної локальної специфіки від впливу глобалізаційних процесів, одною з головних причин якої є низький рівень ефективності вжитих державною системою заходів з метою нівелювання негативних впливів. Фінансування Україною дефіциту державного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень (*до прикладу лише в жовтні 2022 року країною було отримано зовнішнє кредитування на суму 5,02 млрд.дол.США, з яких: ЄС – 2 млрд євро, МВФ – 1,3 млрд дол. США, ЄІБ – 0,55 млрд євро, СБ – 0,5 млрд дол. США [19]*), не лише призводить до збільшення державного та гарантованого державою боргу (*станом на 31.10.22 це 3 770,95 млрд грн., за жовтень обсяг боргу зріс на 183,51 млрд грн. [див.19]*), але також суттєво прискорює розвиток тенденції до остаточної деетатизації сфери інноваційної діяльності, оскільки подальше посилення

браку фінансового забезпечення покриття базових статей витрат розвитку сфери науки та інновацій означатиме добровільну передачу державою вказаної вище сфери на аутсорс. У цьому зв'язку знаковим для України негативним проявом панування процесу деєтатизації сфери інноваційного розвитку національної економіки постає тенденція до деперсоніфікації відповідальності за результат управління інноваціями, що призводить до формування і перманентного відтворення системи управління, в якій фактор відсутності чіткої владної вертикалі на інноваційний розвиток позитивного впливу не справляє. Втім, зменшення як абсолютного, так і відносного вимірів показників інноваційної результативності національної економіки за вказаних вище умов постає радше підтвердженням того, що вибудована в умовах відкритості до впливу економічної глобалізації система управління вітчизняною інноваційною діяльністю підвищенню рівня результативності останньої не сприяє. Одним із головних наслідків впливу економічної глобалізації на вітчизняну сферу інновацій стала тенденція до формування системи законодавчого регулювання, головною характеристикою якої є відсутність стратегічного бачення перспектив вітчизняної науки та інновацій, а також ролі і місця України на глобальному ринку інновацій та високих технологій. В сучасних умовах загострення суперечностей глобалізації спроможність вітчизняного інноваційного циклу до відтворення визначатиметься насамперед результативністю владної вертикалі щодо управління національним інноваційним процесом, однак в реаліях воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації та локалізації загальна економічна динаміка постає фактором, котрий суттєво ускладнює, втім не унеможлиблює досягнення ефективності управління інноваціями. Саме тому необхідність посилення Україною рівня суверенізації управління національною сферою науки та інновацій наразі означає не лише досягнення ефективності у вирішенні стратегічних завдань, але і у розв'язанні нагальних проблем, серед яких чільне місце займає підвищення соціального статусу працівника вказаної галузі, оскільки створення високотехнологічних новацій

є прерогативою країн з високим рівнем доходу на душу населення, однак у глобальних рейтингах, зокрема рейтингу продовольчої безпеки [20], Україна посідає останнє місце в Європі як за рівнем продовольчої безпеки, так і за показниками доступності продуктів харчування та забезпечення харчовими продуктами. Таким чином, відкритість до впливу економічної глобалізації, деєстатизація сфери інноваційної діяльності, відсутність на законодавчому рівні стратегії розвитку українських інновацій, низька ефективність системи управління інноваціями – вказані фактори в умовах воєнної фази розв’язання економічних суперечностей глобалізації призводять до формування в Україні вкрай загрозливого виклику розвитку національних інновацій – втрата суб’єктності, котрий в реаліях подальшого ймовірного посилення проблеми фінансового забезпечення інноваційного процесу матиме всі необхідні умови для швидкого розвитку, а згодом і остаточної успішної реалізації.

3. *Негативна динаміка відтворення кадрів.* Прагнення держави до збереження кадрової складової забезпечення інноваційного розвитку економіки не набуло в країні очікуваного ефекту ані на етапі формування, ані на етапі загострення економічних суперечностей глобалізації та локалізації, що свідчить про спрямованість глобалізаційного процесу не лише на нівелювання національної специфіки, але і на формування оберненої залежності якості отримуваного на національному рівні інноваційного результату від ступеня долучення країни до процесу економічної глобалізації. Нівелювання національної специфіки, яке в межах реалізації процесу глобалізації формулювалось як чітко визначений рух в напрямку зменшення національних бар’єрів на шляху побудови єдиного світового економічного простору, було досягнуто з від’ємним результатом, оскільки деклароване прагнення глобальної інтеграційної взаємодії набуло втілення частково, адже активною та ефективною така взаємодія виявилась лише у випадку рівнозначних, тоді як у решті випадків інтеграційна взаємодія означала не стільки руйнування національних бар’єрів на її шляху, скільки відмову від національних конкурентних переваг. Супроводження

інтеграційного поступу України в напрямку активної участі у глобалізаційному процесі незмінною тенденцією невпинного скорочення кадрового ресурсу розвитку вітчизняної сфери науки та інновацій уособлює сутнісні аспекти суперечностей економічної глобалізації, рух яких в умовах воєнного етапу їх розв'язання на території України відображає як особливості національної імплементації поставленого завдання щодо оптимізації наукової сфери на довоєнному етапі, так і перспективи досягнення інноваційним циклом спроможності до розширеного відтворення на етапі повоєнного відновлення національної економіки. Вплив воєнного етапу розв'язання суперечностей глобалізації та локалізації на відтворення кадрової складової забезпечення вітчизняного інноваційного циклу зумовлюватиметься не стільки фактором інтенсивності, скільки фактором тривалості повномасштабних воєнних дій, оскільки останній постає визначальним у формуванні кадрового потенціалу, стан якого на кінець третього кварталу 2022 року характеризувався відповідальним представником ООН з прав людини Волкером Турком як гуманітарна катастрофа [21], адже 17,7 млн українців потребують гуманітарної допомоги, а 9,3 млн українців потребують допомоги з продовольством та засобами для існування. Зважаючи на те, що потенційно гуманітарної допомоги також потребують і внутрішньо переміщені українці, кількість яких офіційно зафіксовано на рівні 6,5 млн осіб, а прямі втрати постійного населення у вигляді біженців вже зафіксовано в кількості 7,4 млн осіб, є підстави стверджувати про суттєве посилення передумов до пришвидшення негативної динаміки наявного населення в Україні, а відтак і до втрати значної частини кадрового потенціалу в сфері науки та інновацій. Воєнний шлях розв'язання суперечностей глобалізації матиме негативний вплив на відтворення кадрової складової забезпечення вітчизняного інноваційного циклу не лише на етапі безпосереднього вчинення воєнних дій, але і упродовж тривалого періоду після його завершення. Головним чинником погіршення якісного потенціалу відтворення кадрового ресурсу постає

зафіксована станом на сьогодні висока імовірність втрати після завершення воєнних дій значною кількістю населення не лише фізичного здоров'я – серцево-судинні захворювання, зокрема інсульти та інфаркти, помолодшають в Україні на 10-15 років, зростає кількість онкологічних хвороб, але і здоров'я ментального – понад 10 мільйонів українців потребуватимуть психологічної допомоги [22]. Таким чином, супроводження воєнного етапу розв'язання суперечностей глобалізації та локалізації масштабною гуманітарною катастрофою та еміграцією вже відображаються на кількості і якості кадрів як в економіці в цілому, так і в галузі інноваційних розробок зокрема, та не зможуть не позначитися в перспективі на найближчому потенціалі кадрового забезпечення сфери науки та інновацій.

Отже, етап формування та загострення економічних суперечностей глобалізації і локалізації не став фактором ані появи принципово нових тенденцій відтворення кадрової складової забезпечення інноваційного розвитку України, ані докорінної зміни вже існуючих, що свідчить про масштаб та інтенсивність впливу глобалізаційного процесу, яких зазнала національна сфера інноваційної діяльності у попередній історичний період, та надає підстави характеризувати якість останнього як таку, котра не сприяла і не сприяє підвищенню ефективності відтворення інноваційного циклу в Україні, що негативно характеризує спроможність вітчизняних інновацій і до розв'язання економічних суперечностей глобалізації та локалізації, і до прискорення повоєнного відновлення національної економіки.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Сформульовані фактори, під впливом яких не лише формуються можливості та спроможності українських інновацій у справі повоєнного відновлення національної економіки, але також і визначаються перспективи локалізації вітчизняного інноваційного розвитку, свідчать про те, що сучасна результативність владної вертикалі управління інноваційним процесом є симбіозом особливостей руху глобальних економічних суперечностей та

власних здобутків, оскільки опанований системою управління мейнстрім на деєтатизацію сфери інноваційної діяльності набув стійкого прояву в утвердженні тренду на зниження рівня інноваційної активності в Україні, а набуття вказаним трендом перманентного характеру призвело до формування в умовах етапу загострення економічних суперечностей глобалізації та локалізації нового виклику розвитку інновацій в країні – втрата вітчизняною сферою створення, розробки та комерціалізації інновацій суб'єктності. Разом з тим, нинішній етап воєнного розв'язання економічних суперечностей глобалізації та локалізації став базовим зовнішнім чинником утвердження перед державою нагального виклику – втрата економічної конкурентоспроможності, а відсутність якнайшвидшої і ефективної йому протидії створить непереборну загрозу існуванню навіть не вітчизняної сфери науки та інновацій, а існуючої системи державності у цілому.

Література

1. Економічні суперечності глобалізації та локалізації в умовах гібридної війни та післявоєнної реконструкції: монографія / за ред. академіка Гриценка А.А.: НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – Електрон. дані. – К., 2022. – С.554-570: табл., рис. – Режим доступу: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Ec-superech-globaliz-ta-localiz-v-umovah-gibryd-viyny.pdf>.
2. Ukraine Recovery Conference (2022), План відновлення України / Національна рада з відновлення України від наслідків війни. Матеріали робочої групи «Діджиталізація». Режим доступу: <https://www.ua.unc-international.com>, дата звернення 11.09.2022.
3. The Guardian (2022), Зеленский хочет закончить войну с Россией до наступления зимы. Режим доступу: <https://www.focus.ua>, дата звернення 30.06.2022.
4. BFM TV (2022), Макрон отреагировал на ультиматум Кремля по войне в Украине. Режим доступу: <https://www.rbc.ua>, дата звернення 29.06.2022.

5. МВФ (2022), МВФ допускає економічний спад в США: що стане причиною. Режим доступу: <https://www.rbc.ua>, дата звернення 29.06.2022.

6. МВФ (2023), МВФ несуттєво погіршив прогноз зростання світової економіки на 2023 та 2024рр. – до 2,8% та 3%. Режим доступу: www.interfax.com.ua, дата звернення 18.04.2023.

7. Media Center Ukraine – Ukrinform (2022), Україна планує виконати всі вимоги Євросоюзу до кінця 2022 року – Стефанішина. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 27.06.2022.

8. Урядовий портал (2022), План відновлення України почнуть реалізовувати із сьогоднішнього дня: основні засади. Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua>, дата звернення 07.07.2022.

9. The Wall Street Journal (2022), США призначать керівника з надання військової допомоги Україні та навчання ЗСУ. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 27.08.2022.

10. РБК-Україна (2022), В США назвали ризики в разі крупного наступу ВСУ. Режим доступу: <https://www.rbc.ua>, дата звернення 29.07.2022.

11. МВФ (2023), Зростання ВВП України у 2023 р. може становити 1%. Режим доступу: <https://www.interfax.com.ua>, дата звернення 05.04.2023.

12. Слово і діло (2022), НБУ встановив новий офіційний курс долара – підняв одразу на 25%. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua>, дата звернення 23.07.2022.

13. Minprom.ua (2022), Рада прийняла за основу законопроект про повернення акцизів на пальне. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua>, дата звернення 01.09.2022.

14. Європейська Комісія (2022), Для захисту від радіації ЄС відправить в Україну 5,5 млн таблеток йодиду калію. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 31.08.2022.

15. People.cn (2022), У Китаї проігнорували запит Зеленського щодо можливих переговорів. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 07.08.2022.

16. Зеленський В. (2022), «Це будуть витрати країни, що воює»: Зеленський розповів про держбюджет на 2023 рік. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 09.09.2022.
17. Frankfurter Allgemeine Zeitung (2022), Українці можуть залишитися без пенсій та зарплат, однак є умова – Шмигаль. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 27.10.2022.
18. Урядовий портал (2022), Майже половина спрямована на армію: Рада підтримала проект Держбюджету на 2023 рік. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 09.10.2022.
19. Міністерство фінансів України (2022). За місяць різко збільшився держборг України: влада назвала причину. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 01.12.2022.
20. The Economist Intelligence Unit (2022), Через війну Україна зайняла останнє місце у рейтингу продовольчої безпеки Європи. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 23.11.2022.
21. CNN (2022), В ООН розповіли, скільки українців постраждали від гуманітарної катастрофи. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 11.12.2022.
22. Кореспондент (2022), В Україні почастишають онкологічні захворювання та помолодшають серцево-судинні. Режим доступу: <https://www.meta.ua>, дата звернення 19.12.2022.

References

1. Hrytsenko, A., Bilorus, O., Yefimenko, T. and Yaremenko, O. (2022), *Ekonomichni superechnosti hlobalizatsii ta lokalizatsii v umovakh hibrydnoi viny ta pisliavoiennoi rekonstruktsii* [Economic contradictions of globalization and localization in the conditions of hybrid war and post-war reconstruction], DU “Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy”, Kyiv, Ukraine, available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2022/12/Еc-superech-globaliz-ta-localiz-v-umovah-gibryd-viny.pdf> (Accessed 18 April 2023).
2. Ukraine Recovery Conference (2022), “Plan for the recovery of Ukraine”, National Council for the Recovery of Ukraine from the Consequences of the War. Materials of the "Digitalization" working group. available at: <https://www.ua.urc-international.com>, (Accessed 11 September 2022).

3. The Guardian (2022), “Zelensky wants to end the war with Russia before the onset of winter”, available at: <https://www.focus.ua>, (Accessed 30 June 2022).
4. BFM TV (2022), “Macron responded to the Kremlin's ultimatum on the war in Ukraine”, available at: <https://www.rbc.ua>, (Accessed 29 June 2022).
5. IMF (2022), “The IMF admits an economic downturn in the US: what will cause”, available at: <https://www.rbc.ua>, (Accessed 29 June 2022).
6. IMF (2023), “The IMF slightly worsened the global economic growth forecast for 2023 and 2024”, available at: <https://www.interfax.com.ua>, (Accessed 18 April 2023).
7. Media Center Ukraine – Ukrinform (2022), “Ukraine plans to fulfill all the requirements of the European Union by the end of 2022 – Stefanishyna”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 27 June 2022).
8. Government portal (2022), “The recovery plan of Ukraine will begin to be implemented from today: basic principles”, available at: <https://www.kmu.gov.ua>, (Accessed 07 July 2022).
9. The Wall Street Journal (2022), “The USA will appoint a head of military aid to Ukraine and training of the Armed Forces”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 27 August 2022).
10. RBC-Ukraine (2022), “In the USA, they named the risks in the event of a major offensive by the Armed Forces of Ukraine”, available at: <https://www.rbc.ua>, (Accessed 29 July 2022).
11. IMF (2023), “Ukraine's GDP growth in 2023 may be 1%”, available at: <https://www.interfax.com.ua>, (Accessed 05 April 2023).
12. Slovoidilo (2022), “The National Bank of Ukraine established a new official exchange rate for the dollar - immediately raised it by 25%”, available at: <https://www.slovoidilo.ua>, (Accessed 23 July 2022).
13. Minprom.ua (2022), “The Council adopted as a basis the draft law on the return of excise taxes on fuel”, available at: <https://www.epravda.com.ua>, (Accessed 01 September 2022).
14. EC (2022), “To protect against radiation, the EU will send 5.5 million tablets of potassium iodide to Ukraine”. available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 31 August 2022).

15.People.cn (2022), “Zelenskyi's request regarding possible negotiations was ignored in China”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 07 August 2022).

16.Zelenskyi, V. (2022), “These will be the expenses of a warring country”: Zelenskyi spoke about the state budget for 2023”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 09 September 2022).

17.Frankfurter Allgemeine Zeitung (2022), “Ukrainians can remain without pensions and salaries, but there is a condition – Shmyhal”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 27 October 2022).

18.Government portal (2022), “Almost half is directed to the army: the Council supported the draft State Budget for 2023”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 09 October 2022).

19. MFU (2022), “Ukraine's national debt increased sharply in a month: the authorities named the reason”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 01 December 2022).

20.The Economist Intelligence Unit (2022), “Due to the war, Ukraine took the last place in the food security rating of Europe”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 23 November 2022).

21.CNN (2022), “The UN told how many Ukrainians were affected by the humanitarian disaster”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 11 December 2022).

22.Correspondent (2022), “Oncological diseases are increasing in Ukraine and cardiovascular diseases are getting younger”, available at: <https://www.meta.ua>, (Accessed 19 December 2022).

Стаття надійшла до редакції 19.04.2023 р.